EMİN NEDRET IŞLI

"Anvers'ya akşılı Barın da Galata'da 'en yaşlı' ev sahibi" ve İstanbul panoraması. *Vue de Constantinople et à Galata*. Osman, Paris, 18. yüzyıl.

Şefik Atabey (ortada), sonatlar Püsaret Arbaş (solda) ve Bedrat Işli (sağda). Sohaf Tarkanat, Ocak 2006.

ŞEFİK ATABEY

Efsane koleksiyoncu, efsane kitaplarda yaşayacak

En güzel antika kitapları buraya getirdi. Osmanlı döneminde, Doğu Akdeniz'e Anadolu'ya ait, kimi dünyada tek olan yazmalar, gravür ve kontüm kitapları onun kütüphanesinde toplandı. Bu ay ölen Şefik Atabey, uluslararası piyasanın seyrini değiştirmiş, kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunmuştu.

9 Ağustos 2010 günü az sayıda kitapsever ve aile dostları, çok önemli bir şahsiyeti Şişli Camii'nden son yolculuğuna uğurladılar. Bu kişi dünya ve tabii ki ve kitapçılık tarihinin önde gelen simalarından Şefik Atabey'di.

1952'den itibaren yaptığı yurtdışı gezilerde nadir ve antika kitap toplamaya başlayan Atabey, 1962'den itibaren Fransa'da ve 1980'lerde Londra'da, iş hayatı dışında kalan zamanını Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul üzerine yazılmış nadir kitapları toplamaya harcamıştı. Bu antika kitapların hemen ilgi görmediği, zemah kitapların az sayı bulduğu, nadir kitap fiyatlarının makul düzeyde seyrettiği bir dönemde kitap toplamaya başlayan Şefik Atabey'in, 80'lerle somutlaşmaya başlayan bir koleksiyon fikrinin ürünü olduğunu söylemek mümkün.

Atabey'in koleksiyonu, Osmanlı dönemine, Doğu Akdeniz ve Anadolu'ya ait, kimi dünyada tek olan yazmalar, gravür ve kontüm kitapları onun kütüphanesinde toplandı. Bu ay ölen Şefik Atabey, uluslararası piyasanın seyrini değiştirmiş, kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunmuştu.

Avrupa'dan Osmanlıların doğru bir kitap olarak okunacak. Mimarlık bunu kitap dışlıcılarının dışı getirdikleri dışında, Avrupa kitap piyasasını zihin engeli bilgiden bir kişiydi.

Tanzimat'tan sonra Avrupa'ya gidenler, İstanbul'a bazı kitaplar getirdi, yabancı ülkede bazı kitaplıklar oluşmuş bulundu. İlhami Paşa, Ahmed Vefik Paşa, Ahmed Cevdet Paşa, Osmanlı Hamid, Bey, Said Halim Paşa, Reşid Safvet Arabinen gibi fatı'ıla tınsası olan zevatlar, kitap piyasasının gelişmesine en kütüphaneler oluşturdu.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında daha çok eğitim kurumları ve batı Levanten aile'ler yurtdışından kitap alımış sürdüler. 1950'lerden sonra, daha çok Türk vatandaşının yurtdışına gidip gelişiyle, Doğu düşünüşü ait basılı kitapların İstanbul'da bir piyasası oluşmaya başladı; bunlar alıcılarına bulunmuştu. Ancak Şefik Atabey'in ve devir sürecine gerçekten koleksiyoncu nedeniyle, varlıklı kişilerin yardımına çıkıcı artık, onlar da uluşturdukları kitap toplarının başladılar. İyiz 80'lerin sonunda Levant'a ve Türk düşünsesi ait kitap piyasasının durumu bambu. Makul fiyatta, pek kolay olmasa da pek çok antika kitap bulunmuştu.

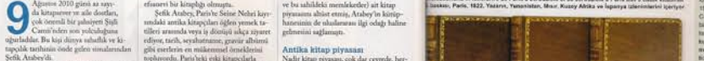

Itinéraire/Land'in itinéraire de Paris à Jérusalem et de Jérusalem à Paris adlı 2 ciltlik kitabının künyesi. Paris, 1822. Yazarı, Yunanistan, Mısır, Kuzey Afrika ve İspanya izlenimlerini içeriyor.

Fiyatlar uçuşa geçer

Dünyada bir piyasayı altüst eden ilk hadise, yukarıda sözünü ettiğimiz Henry M. Blackmer (1923-1993) koleksiyonunun müzeye değer çıkmasıdır. Blackmer sağlığında kitaplarını satmamış, bilinsel katalogunun Yonanlı müzelerine Linonez Nesan'ye bırakmış, ölüm kitap Blackmer'in ölümünden sonra 1989'da, 1ağıtmen'de sadece 300 adet bırakmıştı. Blackmer'in kitapları, ölümünden sonra, 11-13 Ekim 1989'da Sotheby'yle müzayedeye çıktı. Burada Yunanistan, Türkiye, Kıbrıs, Mısır tarihini ilgilendiren 1515 parça eser satışa sunuldu. Sotheby's, Levant'a ait gravürlü, örnl ansiklopedi, haritada antika kitapları için 454 sayfalık özel bir katalog hazırlamıştı. Bu tarihe kadar fiyatları makul bir ölçüde artmış olan Doğu kitapları, bu katalogda piyasa koşulları görevlilerek, olduğu yüksek muhammen bedellerle yer aldıysa.

Müzayedenin bir özelliği de, Türkiye Kültür Bakanlığı, Osmanlı Vakfı, Kıbrıs Rum kentsi gibi alıcıların bütçesi üzerine açılışa sahiplerinin katılmasıydı. Bu grupların çoğunluğu sonucunda, fiyatlar anormal ölçüde yükseldi. Tüm kitaplar açılış fiyatlarının 30-40 kat üstüne çıkarak satıldı. Blackmer müzayedesinden aldı olarak kalmamıştır; bir de Şefik Atabey'di ve çok önemli kitapları satın aldığı, koleksiyonunu büyük ölçüde geliştirdi.

Bu tarihten sonra bütün antika kitaplar fiyatlarında bir yükseliş eğilimi gösterdi. Bu müzayedeler sırasında ortaya çıkan fiyat artışlarından için, kitap satışları neşlenmeye başladı. Sotheby's, Christie's gibi müzayede şirketleri, Osmanlı ve Türkiye'ye ilişkin kitaplar için ayrı katalog hazırlamaya başladılar. Şefik Atabey'in koleksiyonu, bu müzayedelerin ilk ürünü olarak ortaya çıktı.

Ve Türkler kazanır

Şefik Atabey de aynı zamanda, yeni Levanten Nesan'ye müzayede katılıp kitaplarının bilinsel katalogunu hazırlat sıralıydı. Bu kapsamda 1990'da Bernard J. Shapero Rare Books tarafından İstanbul'da hazırlanan, Londra'da satılacaktı. İki ciltten oluşan bu eser 750 adet bulduğu oldu. Atabey koleksiyonunun bütün gücünü ortaya koyuş. Katalogun basımından bir yıl sonra, ▶

ŞEFİK ATABEY'İN EŞSİZ KOLEKSİYONUNDAN

Antika kitap piyasasının zirvesindekiler

Sotheby's Sotheby's Sotheby's

Sotheby's tarafından 22 Mayıs 2002'de yapılan "The Ottoman World. The Library of Şefik E. Atabey" adlı müzayedeye ait katalog. Osmanlı dönemine dair nadide eserlerden, eşi bulunmaz kitaplardan oluşuyordu. Bahsini konusu kitapların nadir yapılmış Şefik Atabey koleksiyonunun bir bölümü. Bu müzayedeye ait katalog, bu konuda yapılmış en önemli çalışmalardan biri olarak kabul edilmektedir.

Jean Brindest
Elbisesi Atika mantu des anciens costumes Turcs de Constantinople
Paris, 1805
Çok özel bir ciltle ve farklı koleksiyonda bir nüshası kitabı
7.170 sterlin=16.491 TL

Seemsn Manzoni
Collection de Costumes Turcs de Constantinople et d'Asie Mineure
16. yüzyıl başı (Yazma, sulubuya albüm)
Şefik Atabey koleksiyonunun en önemli özelliklerinden biri, imaphur çarşı resssamlarının çizdikleri kostüm çizimlerinden oluşan bir albümdü.
83.650 sterlin=192.395 TL

Bogna Tatikian
Dey albümünden oluşan 227 taş baskı
İzmir, 1856
Kostüm albümleri içinde, İzmir'de yaşamış, nadir çizgileri olan Osmanlı yaşam resimlerinden en gösterilişi Tatikian'ınkiler özel bir öneme sahiptir.
71.700sterlin=164.910 TL

Ignace Melling
Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore
Paris, 1819
İstanbul hakkında yazılmış en önemli kitaplardan biri olan Melling'in Osmanlıca tahmin edilen değerinin iki katına sahip.
32.240 sterlin=67.922

Marie Gabriel A. F. de Choiseul-Gouffier
Voyage Pittoresque de la Grece
Paris, 1782-1809-1822
Ateşley koleksiyonunun en

Kitaptaki gravürlerden bir örnek.
Yazar Choiseul-Gouffier, Çevirgelia Hasan'ın evinde ağırlanıyor.

Luis Dupré
Voyage à Athènes et à Constantinople, ou Collection de portraits, de vues et de Costumes Grec et Ottomans
Paris, 1825
Grek Türk karışık bazı gravürler yer alığı için daha çok Yunanlı koleksiyoncular tarafından alınıyan kitap, Atabey'de çok emsi ve mükemmel bir durumda bulunmaktaydı. Bu nedenle osmanlıcaya tahmin edilen değerinin iki katına sahip.
32.240 sterlin=67.922

17. yüzyılda İstanbulu bir Rum kadın. Georges La Chappelle'in İstanbul kadınlarını çizdiği 15 yapraklık kostüm kitabının ilk baskısından bir örnek. *Recueil de Divers Portraits Des Principales Dames De La Porte Du Grand Turc*, Paris, 1648.

Şefik Atabey kitaplığını İsveç'teki Valendir Foundation adlı vakfa satın. Müze ve kütüphanenin müdürü Vakıf, bir süre sonra okumaya diştiği ve efsane koleksiyoncu 2002'de yine Londra'da, Sotheby's müzayede evinde satışa sunuldu. Sotheby's bu müzayede için 3 ciltlik bir satış katalogu hazırladı. Türk, Osmanlı ve Levant kitaplarında piyasayı allah bulluk eden ikinci büyük müzayede, Atabey'in "The Ottoman World" adı verilen bu müzayedesi oldu.

Açık artırmaya sunulan 1629 parça eser, Şefik Atabey'in ritüllikle topladığı, 1850'den önce basılmış, Türkleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nu ilgilendiren nadir, antika kitap, gravür ve yazmalardan oluşuyordu. 28-30 Mayıs 2002'de üç gün süren müzayedeye dünyanın en önemli koleksiyoncuları katıldı. Yorum, İspanyol, Türk, Arap koleksiyoncuların kıyasıya mücadele ettiği müzayedede rakamlar çok üst seviyelere çıktı.

Ve yarışı Türkler kazandı. Atabey koleksiyonunun büyük bir kısmının Türkiye'ye getirilmiş olması en büyük kazancımızdır. ▶

Eşsiz bir şehrin peşinde, heyecanlı bir serüven

Dünya devletleri peşinden koşuyordu, ama Aristarşabal'ın içinde benzersiz İstanbul çizimleri olan 1784 tarihli albümüm, Şefik Bey'de kaldı. Kitap, 2002 daki müzayedede 450 bin TL'ye yakın bir fiyata satıldı. Özel bir kitabın macerası.

Gabriel de Aristazabal'ın 18. yüzyılda Osmanlı topraklarına yaptığı seyahatte tuttuğu elyazması günlük. *Extracts Del Diario de Navigacion Hecho á Constantinopla*, 1784.

14 Eylül 1782'de Osmanlı ve İspanya devletleri arasında İsveç'in dostluğuyla sonuçlanmış ve ticaret anlaşması (Ahidname) imzalandı. Gabriel de Aristazabal, İspanyol kralıyet donanmasına ait bir filoyla Nisan 1784'te İstanbul'a bir dostluk ziyaretine çıktı. Filo, İspanya Kralı III. Carlos'un Osmanlı Sultanı I. Abdülhamid'e göndердiği hediyeleri de taşıyordu.

Aristazabal işte bu seyahatte kitabını yazdı. İstanbul çizimleri ve hatıralarla süslodü.

Eser, 52,5x37 cm. boyutunda, 91 sayfa, 46 adet numaralı çizim ve 1 sayfanın haritadan oluşuyor. İspanyolca bir yazmadır. İçek ve güzeş şöleli, kimsi bir çok işlendedir. Önce İtalyanların sonra Fransızların eline geçen yazma, Wellington Dükü'nün (1769-1852) kitaplığına girdi. Aristazabal'ın yazdıklarından anlaşıldığına göre, Aristazabal'ın İstanbul'da kaldığı süre içinde Osmanlı yetkilileriyle sıkı fıkı ilişkiler kurduğu, Osmanlı'nın en önemli kişilerinden biriyle görüştüğü anlaşılıyor. Bu kişi, Osmanlı'nın ilk elçisi olarak Paris'e gönderilen Yirmisekiz Mehmed Çelebi'dir. Aristazabal, Çelebi'nin Paris'teki izlenimlerini de içeren bir kitap yazmıştır.

Aristazabal'ın yazdıklarından anlaşıldığına göre, Aristazabal'ın İstanbul'da kaldığı süre içinde Osmanlı yetkilileriyle sıkı fıkı ilişkiler kurduğu, Osmanlı'nın en önemli kişilerinden biriyle görüştüğü anlaşılıyor. Bu kişi, Osmanlı'nın ilk elçisi olarak Paris'e gönderilen Yirmisekiz Mehmed Çelebi'dir. Aristazabal, Çelebi'nin Paris'teki izlenimlerini de içeren bir kitap yazmıştır.

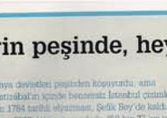

Aristazabal'ın gözlemlerinden örnekler. Gotteki ile resim Çanakkale, alttaki üç resim İstanbul'un Asya ve Avrupa yakasındaki köfezler.

muharrem bedel köyleşiyle. Ne ederse etsin aksiyonu. Hiç unmadığı bir şekilde 23 bine bende sakın. Sadece çekeşi paranemize satsak, bunun bir misli eder.

İsancılarla, tak dedi bize kadı; sana yarısına hemen bir adam sokulsu. 'Ben' dedi, 'aşamıyor ah'; kamaların vekil lacanıyol hüküreti ramma' dedi gümüştün bu müzeydeyi 'Ees?' dedim. 'Şak' dedi yanıt, meşek, herkes: Ağlandımeyecek bir seyahatname şok yükseliroz dive düşündüm; bana yazık ki mard verdiler. Bu yüzden sinde sardı. Hemen Madrid'e tetsiza geçtim. Ivedeğiniz fiyata sözlen satışa çıkar. Atabey heyecanla beklediği müzayede günü sakin bir şekilde izledi. Ancak müzayede sonucu yüksek bir bedelle sözlendiğinde mutluluğ etsel, hiç bekleyeceği şekilde tahmisesinin çok altında bir fiyata alın. Bu heyecanlı günü yine Atabey'den dinleyelim: "Müzayede Osmanlıcada ilgili değildi. Autzgrapf (yazarın atyazıyla yazılmış) ve manuscript (yazma) satış idi. Hatta çöpük Mustafa Kemal'in imzası, dört sayfalık bir mektubu da vardı. Ama o tarihlerde Türkler arasında çok toplayan olmadığı için kimse ilgilenmedi. 1764'te İstanbul'u resmi ziyaretle ilk defa gören İspanyol kaşifinin bir subay Gabriel de Aristazabal. Adam aynı zamanda ressam. O zaman için çok iyi bir hobi. Ressamlar Osmanlı'nın hepsi resim tablo gelirdi. Nedim'i Fotoğraf makinesi olmadığı için kapıp yapıştırdı. Bu kitabın muhakkak bir kraliçe gönderilmiştir. Ne vadi artabilmek için, dünyalıyla resmi sanayiye tekdim etmek istiyor. Savaş gemileri olarak bulduk, gönderiyor. Ama İtalyanlar da alıştırmış bir İstanbul panoramasını gümüş, bütçeçik'e mahsu ve hakkıyla sakıp meydanda gezmek olarak ele geçirdiğinizi bu kitabın bulunmasını bu kitabın bulunmasını bu kitabın bulunmasını